

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 340.132:616–036.21

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.1697>

А. Крижановський,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету

COVID-19, ПРАВО І ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК: МЕТАМОРФОЗИ ЕПОХИ ПАНДЕМІЇ

Медики, економісти, політологи, соціологи, фахівці інших напрямів активно обговорюють те, як пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 вплинула на світ і як відіб'ється на житті людства, різних народів і верств населення у майбутньому. Серед правників до цієї проблеми звернулися Є. Стрельцов і Л. Стрельцов [1]. Те, що «по гарячих слідах» на актуальне питання відреагували науковці-кримінологи, є цілком природним: саме кримінальне законодавство стало одним із найбільш затребуваних правових засобів, до яких звернулися влади різних країн у своїх намаганнях протидіяти поширенню коронавірусної хвороби. Проте трансформації у правовій сфері, вже спричинені пандемією, а також вірогідні зміни у правовій царині у майбутньому торкаються майже всіх сфер правового життя, тому вимагають загальнотеоретичного осмислення.

Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 стала своєрідним мультиплікатором процесів, які до того все чіткіше проступали через густу пелену контраверсійних подій, інформаційних хвиль і декларацій різних суб'єктів суспіль-

ного дискурсу. Парадоксальним є те, що саме пандемія спричинила потужний струс усіх важливих для людства сфер: глобалізації і націоналізації, конкуренції і кооперації, економіки і політики, медицини й освіти*, блискавично змінивши усталені диспозиції, поставивши всю земну цивілізацію у стан лавиноподібного звільнення від накопиченої за минулі десятиліття ентропії, гранично загостривши відчуття непередбачуваності, пов'язаного зі зростаючою нестійкістю як окремих складників світової системи, так і її як цілого, ризиків глобальної і локальної флуктуації.

Ці процеси прямо й опосередковано відбиваються на правовій сфері, яка, як і більшість інших соціальних інститутів на глобальному, національному та локальному рівнях, виявилася непередбаченою до ефективної відповіді на зненацька посталі виклики і загрози. Проте державна влада вдалася, насамперед, до використання юридичних засобів протидії поширенню хвороби як до найбільш зрозумілого чиновникам і більшості суспільства інструменту. Те, як у різних країнах було налаштовано систему правових засобів протидії

* Здавалося б, ще зовсім недавно, 2015 р., вийшла друком знаменита книга Юваля Ноя Харарі "Номо Деус. А Brief History of Tomorrow", де автор з піднесенням констатує, що людству на зорі третього тисячоліття вдалося приборкати голод, мор і війну – найбільші страхоття усієї його попередньої історії. Усього за три місяці 2020 р. настрої величезної маси людей на планеті, як і тональність виступів інтелектуалів (і самого Ю.Н. Харарі також) змінилися кардинально

пандемії, цей ресурс владно-примусового впливу у «форс-мажорній» ситуації є надзвичайно цікавим науковим сюжетом, прискіпливе розгортання і препарування якого відкриє ще одну можливість досягнути строкатість, неоднорідність і складні перипетії процесу формування «колективного егрегора» права і правової культури у різних частинах світу, у різних народів і притаманних їм політичних еліт. Та обставина, що у більшості країн влада вдалася до застосування, передусім, кримінально-та адміністративно-правових засобів, з одного боку, свідчить про стійку прихильність урядів до каральних парадигм мислення і дії, а з іншого – що у певних ситуаціях саме такий характер реакції влади на недисциплінованість частини населення є найбільш зрозумілим сигналом суспільству про серйозність загроз і намірів влади щодо протидії їм. І ще одне, не дуже веселе спостереження: вочевидь, саме такі каральні засоби виявляють свою ефективність відносно певних верств населення, що свідчить про характер і якість правової культури окремих складників суспільства. І ще одне питання, яке виникає у цьому ряду – співвідношення частки населення, яка свідомо-добровільно слідувала необхідним рекомендаціям і правилам, і тієї, чия правомірна поведінка формувалася тільки під тиском примусових засобів і заходів. Напевно, предметом майбутніх досліджень має бути й те, як масовий досвід життєдіяльності у період карантину вплинув на правослухняність суспільства у довготерміновій перспективі.

Окремий зріз питань функціонування правової сфери у період пандемії COVID-19 відноситься до правового порядку – реального стану правової життєдіяльності суспільства, того своєрідного «правового клімату», характер і якість якого також змінюються під впливом чинників, приведених у дію пандемією і реакцією на нього влади та суспільства. Важливо й те, що на цьому утвореному ефектом пандемії зовсім новому, до цієї

пори невідомому суспільному просторі медичні, епідеміологічні, безпекові, правові, політичні й економічні аспекти поєдналися у такий тісний та органічно переплетений клубок, через призму розгортання складників якого тільки і може бути зрозумілою природа цього невідомого сучасному поколінню людей свого роду «синтетичного» стану суспільного й правового життя (і правового порядку). Для цілого людства це практично перший після Другої світової війни досвід переживання катаклізмів такого рівня в епоху інформаційної доби, тому еkleктика реальних подій, процесів і чинників у взаємодії зі співмірним їм за виявленими масштабами міфологічно-забобонним мисленням, маніпуляціями інформацією і некритичним сприйняттям утворила дуже непевну картину світу і його перспектив.

Правова сфера відреагувала на цю ситуацію збільшенням навантаження на правоохоронну систему, трансформацією злочинності і правопорушень, переформатуванням функціонування системи правосуддя та правової допомоги й у цілому поглибленням латентності правового життя і навіть переходом його у якісь нові форми. Досить очевидні трансформації відбуваються у сфері правового порядку, що відразу набув ознак епідеміологічного стану правового життя, у якому домінуючим («системоутворюючим») різновидом правозначущої поведінки стало дотримання чи порушення встановлених правил карантину. Ця поведінка стала певним маркером якості суспільної організації життєдіяльності окремих громадян, так і їх спільнот, посадових осіб, організацій, органів місцевого самоврядування, населених пунктів, регіонів і цілих країн. Також правовий порядок у період карантину набув певної «візуалізації» завдяки тому, що найбільш суспільно важлива у цей період правозначуща поведінка (дотримання чи недотримання правил карантину) стала доступною і видимою кожному. І кожен формував своє осо-

бисте (внутрішнє) відношення до тих чи інших проявів такої поведінки оточуючих його людей. Іншою характерною рисою цього «карантинного» (чи «епідеміологічного») правового порядку є переміщення значної частини правового життя у неопублічну площину, у сім'ї, які на цей період стали «головним театральним майданчиком» життя усього суспільства. Саме сюди, у сім'ї, на період карантину в режимі «24/7» перемістився епіцентр життя країни. І саме тут у цей період були сконцентровані суспільно значущі відносини, емоції і переживання переважної частини соціуму. Ця ситуація значною мірою обмежила фізичні контакти, відносини з широким колом людей. Якись верстви суспільства, що мають забезпечувати його життєдіяльність і організувати боротьбу з епідемією (медичні працівники, поліція, військові, прикордонники, службовці МНС, працівники закладів торгівлі та ін.), на період виконання своєї роботи виходять із сімейного середовища і знову повертаються туди, де утворився певний (нерідко зовсім новий для багатьох) психологічний клімат відносин. Ще одна частина, працююча у дистанційному режимі (вчителі, працівники ВНЗ та ін.) комунікувала «зі світом» через своїх учнів, студентів, керівників закладів, колеги та ін., тією чи іншою мірою отримуючи у період пандемії контент, звичний за минулим досвідом. Тим не менше система суспільних відносин, у тому числі й правових, відчутно трансформувалася. Саме із сімейних осередків найчастіше отримуються «сигнали» про правозначущі процеси, які мають суспільне значення і сьогодні, і для майбутнього: про побутове насильство, про ризики і факти розпадання шлюбів, про проблеми спілкування з дітьми, про труднощі організації навчання дітей дома та багато іншого. Усе це призвело до локалізації правового порядку і навіть до певної його фрагментації. Його первинним основним складником у період пандемії став саме сімейний рівень, а сам цей сегмент

правового впорядкування набув певних ознак інституціоналізації. Слід також ураховувати, що певна частина населення (переважно старшого віку, але не тільки) звела до крайнього мінімуму «фізичні» комунікації із зовнішнім світом (прогулянки, будь-які виходи з житла), тим більше що сучасні технології уможливають здатність підтримувати відчуття присутності у суспільному житті. Для певної частини людей ізоляціонізм («модель Діогена» чи «Робінзона») виявився психологічно прийнятним і навіть комфортним способом життя.

І тут успадкована від попереднього періоду життя система правових цінностей, принципів і норм, які й є регулятором суспільних відносин, вступає у конкуренцію із цим новим досвідом правової організації суспільного життя у рамках пандемічних обмежень. А оскільки люди опинилися здебільшого поза системним впливом влади і вільніше діяли у цій ситуації на свій розсуд, цей період є таким собі тестом на якість правової культури і правової свідомості, які в умовах різкого зниження інтенсивності соціального (й особливо державного) контролю певною мірою залишилися «один на один» із відомими обставинами у виборі варіантів правозначущої поведінки. Тому ми маємо тут приклади проявів як високого рівня правової культурності, так і, навпаки, надзвичайно прикрі її деформації.

«Епідеміологічний» правовий порядок на відміну від звичного (нормального) стану правового життя має іншу поведінкову природу. Структура «допандемічного» правового порядку включала різні сегменти правозначущої поведінки: кримінально-правової, адміністративної, цивільно-правової, трудових відносин, навчальних, сімейних і т. д., які у цілому досить рівномірно співвідносилися між собою. Епідеміологічний правовий порядок формується, передусім, поведінкою, яка пов'язана з дотриманням вимог карантину і сімейно-побутових норм.

Цікавим буде проаналізувати стан загальнопоширеної злочинності в умовах карантину, але очевидно, що кількість деяких видів правопорушень знизиться досить відчутно. Так, у м. Одесі, як відзначив 30.03.2020 на засіданні штабу по боротьбі з коронавірусом міський голова Г. Труханов, квартирні злодії знаходяться «без роботи», оскільки люди сидять дома, тому вони й інші кримінальні особи переключаються на масові крадіжки кабелю [2]. Також, як повідомляє пресслужба Національного банку України, шахраї масово розсилають повідомлення від імені банків із пропозиціями отримати нібито «державну допомогу» [3]. У цілому ж, за повідомленням управління Національної поліції, за період карантину в Україні рівень злочинності знизився [4]. У структурі карантинного правового порядку змінюється частка цивільно-правового складника, який, до речі, трансформувалася у надання послуг через замовлення в Інтернеті і доставку «під двері». Це призведе до розвитку цього сегменту бізнесу і його збереження у майбутньому. Ціла низка правових новацій має місце у сфері трудових відносин: скорочення персоналу, зниження оплати праці, оптимізація структури організацій, дистанційна робота, що привносить нові аспекти у цю сферу. Багато із цього набуває конфліктного складника, і це буде предметом аналізу правосуддя і правоохорони після карантину. Так чи інакше, ці новації вже призвели до появи нової правової реальності, що спричинить значний вплив на право і правовий порядок у майбутньому.

Правозначущі події і процеси в Україні та інших державах світу у період пандемії свідчать про підвищену вразливість правового порядку до нових викликів, його послабленість та нестійкість, і це створює певне сприятливе тло, на якому уможлиблюється активізація резонансних злочинів та інших правопорушень, які в обставинах більш усталеного правового порядку були б менш вірогідними. Тільки протягом

короткого періоду з 23 по 29 травня в Україні сталося кілька загострень криміногенної ситуації: вбивство семи осіб на Житомирщині [5], перестрілка за участю майже ста осіб у Броварах [6], зухвале згвалтування та катування у приміщенні Кагарлицького відділку поліції [7]. У цей же період, у ніч із 29 на 30 травня заворушення охопили десятки міст по всіх Сполучених Штатах. Це була третя ніч протестів у відповідь на смерть темношкірого Джорджа Флойда, який загинув під час жорсткого затримання білим офіцером поліції в Мінеаполісі [8].

Варто зазначити, що кожна суспільно значуща криміногенна ситуація є унікальною – хоч протести «жовтих жилетів» у Франції [9], напади на жінок у Німеччині [10], заворушення і погроми у Лондоні [11] тощо. Різними у кожному разі є природа і причини накопичення протестної енергії, ідеологія, рівень згуртованості, організованість і соціальна база. Беззаперечною унікальністю криміногенної ситуації протестів у США, які виникли через необережне убивство поліцейським людини, у тому, що ця ситуація підживлювалася напруженою суспільства під час карантину. Це стало своєрідним «вулканоподібним виверженням» соціального напруження, що утворилося у найбільш незахищених верствах населення. Найбільш неочікуваним навіть для фахівців стало те, що протягом кількох днів свого розвитку масові заворушення (протестність яких це один аспект, бо пограбування, знищення і пошкодження майна, підпали, побиття, свідчать про наявність тут протиправного складника) досягли такого рівня, що до того найнадійніший внутрішній (національний) правовий порядок у світі захитався: у 140 містах США введено особливий стан, комендантську годину та інші обмеження. Про рівень загроз свідчить і те, що спецслужби і служби охорони президента США змусили його ізолюватися у бункері [12]. Зрозуміло, відтворення повної картини причин, умов і чин-

ників ще однієї національної трагедії США вимагає ґрунтовного предметного аналізу фахівців, проте очевидно, що критичне накопичення невдоволення суспільства некоректними діями поліції у поєднанні з покриванням винних та відсутністю поступу у реформах правоохоронних інституцій на тлі труднощів, які випали на долю мільйонів простих громадян, створили таку потужну вибухонебезпечну суміш, яка спалахнула від першої ж іскри. Виникають очевидні паралелі щодо поведінки поліцейських у різних країнах. І хоча в Україні це не викликало таких масштабних протестів, як у США, суспільство чекає на об'єктивне розслідування і справедливе покарання винних у подіях у Кагарлику, Броварах та ін.

Звертає на себе увагу й очевидна регіональна специфіка карантинного правового порядку: спостерігаються значні відмінності у характеристиках епідеміологічної ситуації і реакції на її розгортання з боку місцевих влад між областями України. Так, 10 квітня 2020 р. у Чернівецькій області зафіксовано 366 інфікованих осіб, у м. Київ – 348, у Чернігівській області – 9, а в Миколаївській області – жодного [13]. Досить очевидним є висновок, що пандемія виявила слабкість вітчизняної системи місцевого самоврядування, інститути якої (за окремими винятками) не стали драйверами ефективної протидії поширенню пандемії на рівні районів і областей. Отже, реформуванню й усієї системи управління, й системи місцевого самоврядування, належним чином концептуально переосмисленому, немає альтернатив.

Аналіз правового порядку у період коронавірусної епідемії унікальний також і тим, що це явище набуло глобального масштабу (коронавірус на 30 травня 2020 р. зафіксований у 213 країнах світу, кількість хворих становить понад 6 мільйонів, померлих 367 475, і кількість захворювань ще буде збільшуватися), а отже, тактика і результативність правового реагу-

вання влади різних країн можуть мати велике значення для вироблення стратегії дій влади щодо подібних ситуацій у майбутньому, тим більше що вони, як стверджується, можуть регулярно повторюватися [15].

Тактика реагування влади і поведінка населення різних країн світу на загрозу і поширення COVID-19 демонструє таку широту підходів до вирішення цих проблем (від «для чого взагалі здійснювати якісь заходи, якщо епідемію вже не спинити» до введення смертної кари чи дозволу поліції стріляти по порушниках карантину), крайнощі якої суперечать принципам гуманізму і верховенства права. Деякі уряди взагалі не визнавали факт поширення хвороби на території своєї країни. Інші слідували концепції формування «колективного імунітету», втім, вимушені були перейти до більш жорсткої лінії протидії поширенню пандемії. Мала місце недооцінка небезпеки, що призвело до втрати часу і розкручування маховика поширення епідемії і збільшення числа постраждалих. Але є й досить ефективний досвід, який продемонструвала Південна Корея, де владою були досить збалансовано скомбіновані суворі заходи правового характеру (закриття кордонів, обмеження пересування населення, запровадження електронних засобів відслідковування контактів та ін.) такі заходи, як сповіщення кожної людини про небезпеки, широке тестування населення та опора на свідомість і правослухняність громадян, використання ресурсу довіри населення до влади та ін. У результаті це дало чи не найкращий ефект сукупних зусиль влади і суспільства щодо протидії поширенню пандемії.

Дуже цікавим і повчальним у цьому сенсі є досвід Канади. Як зазначається, поширенню епідемії у цій країні перешкоджають не стільки заходи, які здійснюються владою, скільки законслухняність жителів. Цікаво, що «носії» різних правових культур у цій країні демонструють різні моделі поведінки у схожій ситуації. Жителька

Торонто Світлана Людвіг розповідає, що після прибуття її дочки та нареченого з відпочинку їх перевірили на ознаки захворювання коронавірусом і рекомендували безконтактне розміщення по домівках. «Ми, – розповідає пані Світлана, – виділили дочці окрему кімнату і цілих два дні виконували правила карантину... Але на третій стали спілкуватися за спільним столом. Батьки дочинного хлопця не впустили сина навіть на поріг дому, зняли йому окрему квартиру, двічі на тиждень возили йому продукти, залишаючи усе необхідне біля дверей – ніяких контактів, окрім розмов по телефону та скайпом. Більшість канадійців поступають саме так: якщо їм сказали сидіти дома – будуть сидіти. А от некорінні громадяни інколи правила порушують» [16]. Звичайно, тут спрацьовують уста-лена правова культура, досвід взаємодії людей із владою, рівень довіри обох сторін одна до одної, усвідомлення ними рівня своєї відповідальності. На жаль, в Україні у цей період, як уважають фахівці, інформація, яку влада доносила до людей, була нелогічною, суперечливою і часто недостовірною. То поширювали інформацію про те, що коронавірус на металевих поверхнях живе 72 години, а на дерев'яних ще довше. Інші ж джерела повідомляли, що вірус може жити тільки 2,5 години і то у вологому середовищі. Українські вірусологи радили частіше провітрювати приміщення, бо у чистому повітрі вірус гине, а уряд заборонив прогулянки у парках, скверах [17]. Так чи інакше, поведінка влади, ментальність населення значною мірою виявили себе у реагуванні на зненацька виниклі небезпеки і спричинили той стан, який склався у конкретній країні й був або запорукою мінімізації шкоди для суспільства, або, що найбільш трагічно, призвів до неймовірно високої плати людськими життями за неправильні рішення влади і легковажну поведінку якоїсь частини населення. Усі ці речі ще мають стати предметом прискіпливого, принципового й об'єктивного

осмислення. Цей дуже концентрований і болісний досвід усього людства має бути використаний для вибудовування нових підходів до впорядкування суспільної життєдіяльності вже сьогодні. Унікальність проблемної ситуації, яка майже блискавично була створена пандемією коронавірусу у світі, в тому, що формування правового порядку виявило майже граничну індивідуальність досвіду кожної країни, причому доволі кволо виявляли себе цивілізаційні ознаки чи приналежність до певної правової сім'ї тощо. Німеччина продемонструвала й адекватність дій влади рівню небезпек і викликів, її медична система – належний рівень компетентності, а населення країни – високий рівень правослухняності, що уможливило пройти гострий період із найменшими втратами життів людей. Найближчі сусіди Німеччини – Франція, Італія, Іспанія, та Великобританія – не продемонстрували такої «триєдності» реакції на поширення хвороби, у результаті чого у кожній із них результати стали досить драматичними. Надзвичайно непростим є феномен коронавірусного правового порядку у США, де федеральний уряд від самого початку серйозно не сприйняв масштаб загроз, демонструючи суспільству деяку легковажність оцінки проблеми. І у цій невідомій до цього для суспільної свідомості ситуації не спрацювала захисна реакція правової культури, а законслухняність значної частки суспільства виявилася невідповідною складності і новизні правової ситуації.

Цінним виявився досвід гуманітарного мислення і моделей поведінки влади тих країн, уряди яких прагнули надати максимально можливу підтримку усім верствам населення, підтримати рівень споживацької та купівельної спроможності широкого кола громадян, здійснили широкий спектр досить ефективних заходів щодо підтримки бізнесу і стабілізації економіки. Схожою для цих країн виявилася модель статистики хворих і померлих від коронавірусу. Ця статистика ґрун-

тувалася на певних градаціях «широкого тлумачення» статистичних даних і підстав їх віднесення до включення в офіційні звіти по COVID-19. У результаті статистика смертності від коронавірусу, наприклад у США, включала усіх померлих, у кого тестовано наявність коронавірусу, незалежно від того, чим безпосередньо викликана смерть (інсульт, цукровий діабет, інфаркт, цистит та ін.). За логікою підходу американських фахівців, причиною смерті цієї частини загиблих (а це понад 70% від усіх померлих) є саме COVID-19, бо рівень медичного обслуговування цієї країни (без «утручання» коронавірусу) уможлиблював підтримання життя цих людей протягом значного періоду часу. Вибрані владою організаційно-правові моделі супроводження пандемії з позицій ефективності оцінюються за різними критеріями, головним, на нашу думку, є втрати людських життів. А суспільна дискусія відносно компетентності дій урядів має і правовий вимір, що може виявитися у формах політичної та юридичної відповідальності урядовців за прийняті у цей період рішення. Ці питання мають безпосередній зв'язок із правом, бо дії влади, які призводять до підвищення втрат людських життів, мають тягнути не тільки політичні (відставки, зниження рейтингів тощо), а й правові наслідки. Так, державний епідеміолог Швеції і архітектор стратегії «м'якого карантину» Андерс Тегнелл визнав, що пандемія коронавірусу забрала життя надто багатьох людей у країні, а влада могла зробити більше, аби запобігти втратам [18]. Якщо позначити цю проблему ширше, то зрозуміло: діяльність влади в інтегральному сенсі призводить чи до поліпшення умов життя суспільства, до збільшення тривалості життя людей, чи, навпаки, відповідно, до їх погіршення та скорочення. Тут є підстави говорити про те, якою кількістю життів, передчасних смертей суспільство платить за погану владу. Та обставина, що за урядування влади останніх 30 років населення України скоротилося чи не

на третину, також є індикатором якості влади і політики. Очевидно, зовсім не екзотичними виглядають міркування щодо юридичної відповідальності посадовців за результати рішень, які вони приймають, а також за результати владної діяльності загалом.

Певні трансформації відбуваються на глобальному рівні, де міжнародний правовий порядок через зосередження держав на внутрішньому, національному порядку денному та зведеному до мінімуму переміщенню людей між територіями країн, з одного боку, набув стану фрагментованості і певної аморфності. На жаль, на період пандемії, попри заклики керівництва ООН і представників неурядових організацій, не припинено збройні конфлікти у різних частинах світу. Більше того, війна на Донбасі отримала новий імпульс, очевидно, через сподівання Росії на послаблення України і спробу використати цю ситуацію для нав'язування їй дуже оновленій владі неприйнятних для країни рішень. Серйозні небезпеки можуть виникнути і тому, що в умовах виявленої вразливості суспільств щодо поширення епідемій організації екстремістського чи терористичного спрямування намагатимуться використати біологічну зброю для досягнення своїх цілей. Це вимагає організації міждержавної співпраці і вироблення дієвих механізмів протидії таким загрозам. З іншого боку, у цей період посилилася горизонтальна природа правового порядку як устрою відносин між країнами, корпораціями, громадянами. Цікаво, що за нормальних умов туризм, який став інституційною формою «народної дипломатії», у цей період трансформувався у віртуальні контакти між знайомим і незнайомими людьми через Інтернет, а також у знайомство з культурою і природою інших країн завдяки віртуальними програмам. За умови правильного подальшого культивування стверджуватиметься і розвиватиметься суспільний досвід дотримання громадської і особистої гігієни, правил поведінки у громадських місцях тощо.

Важливим здобутком цього періоду, який має бути використаним для підвищення якості правового життя і зміцнення правового порядку, є потенціал соціального капіталу довіри (у найширшому сенсі і проявах) – і на горизонтальному рівні (між громадянами), і на вертикальному – між суспільними суб'єктами й інститутами влади різних рівнів.

Висловлені тут міркування – інтенції безпосереднього спостерігача подій, але очевидно: зазначені проблеми вимагають більш ґрунтовного опрацювання з тим, щоб теоретична і прикладна юриспруденція могла пропонувати суспільству і владі ефективні засоби правового впливу на динамічні процеси життєдіяльності у складних ситуаціях для підтримання необхідного рівня безпеки і правового порядку.

У статті розглядаються поточні і подальші наслідки впливу пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 та введеного владою різних держав режиму карантину на право і правовий порядок. Актуалізація правових аспектів ситуації, яка виникла у зв'язку із цим, продемонструвала різноманіття використовуваних у різних країнах правових інструментів, досить значні відмінності у їх ефективності, виявила латентні риси правової культури та швидкоплинні зміни у царині правового порядку.

Причому трансформації у правовому житті, вже спричинені пандемією за рекордно короткий період, а також вірогідні зміни у правовій царині у майбутньому торкаються майже усіх боків правової сфери, тому вимагають комплексного, системного осмислення. Те, як у різних країнах було налаштовано систему правових засобів протидії пандемії, є надзвичайно цікавим науковим сюжетом, прискіпливе розгортання і препарування якого відкриє ще одну можливість осягнути розмаїття, неоднорідність і складні перипетії

процесу формування «колективного егрегора» права і правової культури у різних народів і притаманних їм політичних еліт. Важливо й те, що на цьому утвореному ефектом пандемії зовсім новому суспільному просторі медичні, епідеміологічні, безпекові, правові і навіть політичні та економічні аспекти поведналися у такий тісний і органічно переплетений клубок, через призму складників якого тільки й може бути зрозумілою природа цього невідомого сучасному поколінню людей свого роду «синтетичного» стану суспільного та правового життя (і правового порядку). Певні трансформації сталися у сфері правового порядку, що набув ознак епідеміологічного стану правового життя, у якому домінуючим видом правозначущої поведінки є дотримання чи порушення встановлених правил карантину. Ця поведінка стала певним маркером якості суспільної організації життєдіяльності й окремих громадян, й їхніх спільнот. Іншою характерною рисою цього «карантинного» (чи «епідеміологічного») правового порядку є переміщення значної частини правового життя у неупільнену площину, у сім'ю, яка на цей період стала «головним театральним майданчиком» життя усього суспільства. Автор позначає певний спектр проблем, які вимагають подальших досліджень правниками.

Ключові слова: пандемія, карантин, право, правовий порядок, трансформації у правовій сфері.

Kryzhanovsky A. Covid-19, law and legal order: metamorphoses of pandemic times

the article reviews the current and subsequent effects of the COVID-19 coronavirus pandemic and the quarantine regime imposed by the authorities of various countries on law and legal order. The updating of the legal aspects of the situation arose in this regard demonstrated the

variety of legal instruments used in different countries, rather significant differences in their effectiveness, revealed latent features of the legal culture and fleeting changes in the field of legal order.

Moreover, the legal transformations already caused by the pandemic in a record-breaking short period, as well as probable changes in the legal sphere in the future, concern almost all aspects of the legal sphere and therefore require comprehensive, systemic reflection. The way in which the legal framework for dealing with the pandemic was set up in different countries is an extremely interesting scientific plot, the careful deployment and dissection of which will provide another opportunity to understand the diversity, heterogeneity and complex peripetias of the process of forming a “collective aggregator” of law and legal culture among different peoples and their inherent political elites. It is also important that in this completely new public space, created by the effect of the pandemic, medical, epidemiological, security, legal, as well as political and economic aspects have been combined into such a close and organically intertwined ball, through the prism of which only the nature of this unknown to the modern generation of people a kind of “synthetic” state of social and legal life (and legal order) can be understood. Certain transformations have taken place in the sphere of legal order, which has acquired the signs of epidemiological state of legal life, in which the dominant type of legally significant behaviour is the observance or violation of established quarantine rules. This behaviour has become a certain marker of quality of public organization of life of both individuals and their communities. Another characteristic feature of this “quarantine” (or “epidemiological”) legal order is the transfer of a significant part of legal life into the non-public area, into the family, which during this period became the “main theatre ground” of life of the whole

society. The author refers to a certain range of problems that require further research by lawyers.

Key words: pandemic, quarantine, law, legal order, transformation in legal sphere.

Література

1. Стрельцов Є., Стрельцов Л. Корона-вірус і кримінальне право: парадоксальність чи доречність їх спільного аналізу? *Юридичний вісник України*. 2020. № 16–17, № 18–19.
2. Правопорядок в горіде: охраниятьсја будуд болниця, аптеки, рынки и супермаркеты. URL : <https://odessitua.com/news/82289-pravoporyadok-v-gorode-ohranyatsya-budut-bolnicu-apteki-rynki-i-supermarkety.html>.
3. В Украине появились мошенники, обещающие 1000 гривен «госпомощи» за данные банковской карты. URL : <https://newsonline.ua/news/economics/v-ukraine-pojavilis-moshenniki-obeshchajushchie-1-000-hriven-hospomoshchi-za-dannye-bankovskoj-karty.html>.
4. Під час карантину в Україні знизився рівень злочинності – поліція. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/30507773.html>.
5. У поліції розповіли про подробиці вбивства 7 людей на Житомирщині. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/26/7253228/>.
6. Стрільянина у Броварах: Аваков показав 6 арештованих. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/30/7253870/>.
7. Згвалтування та катування у приміщенні відділення поліції – ДБР затримало двох поліцейських. URL : <https://dbr.gov.ua/news/zgvaltuвання-ta-katuvannya-u-primischenni-viddilennya-policii-dbr-zatrimalo-dvokh-policeyskikh>.
8. США охопили масові заворушення. Трамп передислоковує військову поліцію. URL : <https://novynarnia.com/2020/05/30/ssha-ohopili-masovi-zavorushennya-tramp-peredislokovuye-viyskovu-politsiyu/>.
9. Протести «жовтих жилетів» у Франції. URL : <https://www.unian.ua/theme/10000338-protesty-zheltyh-zhiletov-vo-francii>.
10. Напади на жінок у Німеччині (2016). URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%83_\(2016\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%83_(2016)).

11. Массовые погромы и беспорядки в Лондоне. URL : <https://bigpicture.ru/?p=186898>.

12. Підпали, погроми, комендантська година, Трамп у бункері: подробиці заворушень у США. URL : <https://www.5.ua/svit/pidpaly-pohromy-komendantska-hodyna-tramp-u-bunker-i-podrobytsi-zavorushen-u-ssha-okliuchennia-216316.html>.

13. Коронавірус в Україні: кількість зафіксованих випадків на 10 квітня. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/news/koronavirus-ukraine-kolichestvo-zafiksirovanyh-1586452131.html>.

14. Коронавірус: статистика по країнах. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/>.

15. Привыкайте. Билл Гейтс предупреждает, что новые пандемии могут происходить каждые 20 лет. URL : <https://nv.ua/health/medicine/koronavirus-bill-geyts-predskazal-regulyarnye-vspyshki-virusov-poslednie-novosti-50081428.html>.

16. Правила без исключений. Как в Канаде держат удар коронавируса. URL : https://spbvedomosti.ru/news/country_and_world/pravila-bez-isklyucheniy-kak-v-kanade-derzhat-udar-koronavirusa/.

17. Людина не може довго жити у страху. URL : https://zaxid.net/statti_tag50974/.

18. Архітектор «м'якого карантину» Швеції визнав помилки у протидії коронавірусу. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/06/3/7110678/>.

